

Мирослав
Јосић Вишњић

**ОДБРАНА
И ПРОПАСТ
БОДРОГА**

**у седам бурних
годишњих доба**

Copyright © 2024, Мирјана Јосић

Translation copyright © 2024 овог издања, ЛАГУНА

Писцима
Јакову и Милошу

Прецима у њородичном сѣаблу
Николи, Ђорђу, Павлу, Георгију, Лазару, Васи и Јовану

Деци нашој
Јелени, Мирославу и Павлу

Сѣрѣљивим и оданим чѣѣаоцима

Твоја је вера
заиста велика,
а твоја прича чудна;
и да је исписана иглама
у угловима очију,
послужила би као поука
онима који се уче.

(Хиљаду и једна ноћ)

(У УТОРАК... ПРИЧАО И ПРИЧАО ОВАКО:)

У уторак, седми иза Велике Госпојине, на пустом и последњем ритском салашу, у први сумрак зелени, онда када су и силне подземне воде кренуле, и овај источни ветар што се у модру прашину и црвене магле одева, и братска рука оловна и барутна, и северне кише, хиљаду и девет стотина и педесет и шесте, рече деда Рајко:

– Какав је баба мога бабе апаш и кардаш био, три таква данас му, ни до густе и гараве браде, ни до маљавих гајди са изгорелим ребрима, ни до зрелог пупка, па баш ни до колена, тог страшног зглоба, не би дорасла...

– Шта је тај све радио и нерадио, Бого мој, и где је и како је и зашто је и докле је све стигао, преко

чега све прешао, са ким и против чега, и кога је све на тим друмовима и стазама срео, пресрео и препознао!? Седамдесет и седам широм отворених очију, у шумовитом и широком Риту у цвету, по мочварној оси бачбодрошкој, на великом и целом овом зеленом свету, толико видело није, толико угледало и упамтило, колико његова два, док су тек жмиркала, можда сузила и крмељала. Па ни омркла, ни осванула...

– Седамсто и седамдесет и седам руку и ногу, дашта, ни толико искорачало није и ни одиграло, ни толико ни тако изгрлило и ни наруковало, ни са толико жуљева и кврга процветало, као његова четири кошчата уда...

– Сав под модрим и поззеленим шавовима, створ од чворова, са квргавим жилама испод коже испуцале, од широког оног стопала па све до пространог и поцрнелог темена...

– О, каква је пуста људина, међу свим ондашњим и данашњим живим људима, био тај чијег сам најмлађег и најнесрећнијег, зеленооког сина, словослагача са наоловљеним бронхијама и ребрима, ја био прво и једино дете, наследник по важећим законима, просто продужетак, син...

– Живео је дуго и смело: стално је ратовао, често пировао, доста боловао, сазревајући је патио.

Како волео, тако мрзео. Тако дисао. Поштовао је страшно и одистински напаћени народ свој, тајну и тамну повесницу његову, и јединоправу веру...

– Добро је памтио, још бешње и брже учио, сав свет је отвореним чулима примао, у судбину је веровао једнако као и у вољу човекову, чак је и кроз три стотине кршних момака по шест и по дванаест пута протрчао, просто пролетео и пропузао својски, па и са тек окованог и огорелог точка умакао...

– Поштовао је масну и бохачку земљу, воде и траве зелене под ногама што нису умеле, ни стигле, да стану...

– Узимао је седам пута мање него што је давао, искао седам пута више за све него за самог себе, и више него за родбину са леве или десне стране. За народ пре него за лежећи салаш сравњен и славну кућу прадедовску, са пространим шталама и оборима, са камарама, стоговима и плеварама, са високим чардаковима и дубоким амбарима...

– Пет ретко сложних синова је живих имао, док су прстима мрдали и земљу орали и књиге читали, а само две поштене и послушне кћери. Као и три верне и смерне жене, са шест зелених очију, три јаребице, три срне, три трске са меснатим перајима, три листа орошене детелине...

– А причао је, причао... пре безмало и пуних седам деценија, у нашој старој кући стапарској, од снежне Бадње Вечери, хиљаду и осам стотина и осамдесет и осме, слободно жмиркајући и лежећи на зобној слами и олињалој бодрошкој opakлији, тобож шетајући по зачараним, viseћим вртovima земаљске царице Семирамиде, у богатој и бајној вароши Вавилону, која плива на водама лековитим и врућим... причао је, до пред саму смрт, у вајату и под дудом на авлији, благи мој Бogo, причао и причао овако:

I

ОД: ГОСПОДА МИ МОГА...
ПА СВЕ ДО: ...СЛУШАЈ, МАЛО, И, СВЕ, ПАМТИ!

Господа ми мога, тако ми Господа јединога, слушај ме, и памти... да цркнеш од црне и тешке туге, да свиснеш пред бурном историјом светском... да се људима или Богу приближиш, истини за вољу или правди млађих векова, векова који долазе...

Од седме године до седме деценије, у животу једног човека, створа каквог, има сигурно милион пута мање промена, мање открића и изненађења, мање смерности, мање вере, него од седмог дана његовог па до седме године раста...

Још памтим добро: јуче сам и сам балав седео у крилу својега деде, као ти што си сада у мојем, а истовремено знам: већ сутра, имаћеш и сам, на том тада већ згрченом и чворноватом колону, некога забалављеног и крмељивог, ко неће ни за три длаке, ни за три сузе можда, бити старији од тебе данас.

А ни тада, ваљада, људи неће умети, нити запети, да нађу пуне и праве одговоре на просто питање: када, како

и зашто једној причаној причи почиње прави свршетак, а када, како и зашто једној другој почетак...

Још памтим добро: памтим лица мушка и женска, која сам као и твоје, као и своје данас у зрцалу, данима гледао, која сам познавао и препознавао, и бледа и румена, и озарена и смркнута, лица са сузом у дну ока, са усиреним капима крви на омлитавелим и пегавим образима, капима које су пуцале као труле вишње и које су најпре на буђав дунст подсећале; памтим добро силне речи изговорене, и шапатам и громогласно, речи од бесова и кивности откане, сплетене у радосне и загарављене плетенице порука, у тужне кике надања и чуда, речи које су цветале и венуле у свих седам годишњих доба; памтим добро све оне поносне торњеве бодрошких, староселских, вранешевских, шајкашких, сентиванских, сентомашких и карловачких цркава, од балвана и дасака из тамних дунавских и дравских шума, са медним звонима што су бачку земљу једном умилном и сненом поливала, а народима широм ове равне земље сва чула отварала, будила их и опомињала, док су се још клатила и све док у гараве трофунташе нису сва редом претопљена; памтим путеве водене и земаљске, са пијаним чардама на раскршћима, блатњаве и прашњаве, путеве под гариштима...

Још памтим добро: саборе, сајмове, славе и службе; кирбаје, мајалосе, вашаре или панађуре; утабане тргове у срцима наших села и градова; бојеве силне и цареве умељане дуксере; памтим добро и мучења и пљачке, и сва надања; памтим наша два пролећа, две јесени, зиму над зимама и два проклета лета; памтим наш покрет...

Слушај мало и све памти!

Слушај, мало, и, све, памти!

II

ОД: ПРОШЛО ЈЕ ВЕЋ ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА...
ПА СВЕ ДО: ...СЛУШАЈ, ДАКЛЕ, И ДОБРО ПАМТИ.

Прошло је већ четрдесет година, разне и страшне књиге су на све четири стране света исписане, а ни до данас мајка није родила човека ученог и честитог, па уз то још и перу вичног, да опише бар и скроз истинито посведочи оне славне дане одбране и пропасти земљинога града Бодрога, у оних седам бурних годишњих доба...

У оних седам бурних годишњих доба, када је Мостонгина вода мутна и крвава текла, а са њом и у врбе одевен Плазовић, пун пањева и лешева...

У оних седам бурних годишњих доба, када су горели најпре бодрошки салаши, са венцима од кошара, обора, шупа, чардакова и амбара и трапова, у атарима на свих седам путева у свет, па онда и сам славни и староставни Бодрог, са зачараним и златом молованим црквама и поплочаним трговима, са кривудавам и дугачким сокацима, подједнако са немешким и паорским каштелима, са плетарима блатом облепљеним, са кућама од набоја или дасака и са велелепним палатама...

У оних седам бурних годишњих доба, када је горела и ова масна земља, пуна панонских окамина и црва, када је горело и огромно небо, зелено од трава и шума под њим, црно од мастиљаве таме са оне друге стране...

*

Хеј, човече: да ослепиш, да оглувиш, да онемиш...

И пре него што три слова тек – аз, буки, вједи – изговориш, срце своје лудо и велико да испљунеш, да изгрцаш, да повратиш... у зеленом и густом бодрошком блату, над балегама, да закуца, да се напне, да задрхти...

*

Прошло је већ четрдесет година, читав један људски век, све мање има живих здравих који још увек добро памте, те дугачке дане у којима је умирао пространи Бодрог, варош над варошима.

Од малог броја људи који су смрт преживели и прошли кроз тај пакао над пакловима, тај крвави и коштани ров, ни једном једином није се повратила снага ни воља да старим и дебелим бодрошким стопалом крочи на отужно згариште, да поново печену циглу на циглу печену стави, дебеле даске за набојне зидове пуне плеве и сламе, чворновате проштаце за вечне плетаре, цреп преко црепа, да поново сноп трске на багремове летве притегне дротом и ликом...

Све што је од града Бодрога остало – све што није изгорело, све што није згажено или здробљено, све што није до темеља порушено, све што није ко зна куда развучено – а тако мало је остало нетакнуто... појеле су воде,

тамне и зелене воде што под широком бачком земљом теку, и по њој, преко пустара и ораница, преко ливада и ритова, кроз шуме багрема и липа и храстова и дудова и топола и врба са надземаљским жилама и ресама, од постања света, од заменде, баш као и данданас.

*

После дуготрајног колебања и смерања, све очекујући да баш далековиди и оштроумни кажу и упишу истинито и велико слово о котлу славе бодршке, а по давном и чврстом обећању мојем, и по завету над попаљеним, преораним, загашеним и потопљеним рама наших предака – и над топлим и немим телом моје првенчане жене Марије, која сигурно чује и овај мој данашњи, старачки глас – ево изговарам све стварне и слатке успомене и виђења, заносе, чувења и догађаје који нека од сада па вавек – као свод посред свода, у животу човековом на земљи и у повесницама народа покретних и подјармљених – од сада па вавек сведоче о одбрани и пропасти слободнога града Бодрога, у свих седам бурних годишњих доба...

У оних седам бурних годишњих доба!

*

Слушај, дакле, и добро памти.